

Lazar Miković <https://orcid.org/0000-0002-0291-5402>
Uniwersytet w Belgradzie
e-mail: lazar.mikovic@hotmail.com

Salon gospođe Talfj i njene metode posredovanja srpske kulture u Nemačkoj

Apstrakt

Stvaranje kulturoloških i poetoloških uslova u nemačkim kulturno-političkim centrima pogodnim za recepciju narodne poezije uopšte a time i srpske; koncetualizacija i tekstualizacija slike Srba, naročito na osnovu Talfjinih prevoda srpske narodne poezije u nemačkoj književnosti i publicistici 20-ih i 30-ih godina 19. veka. Formiranje književnih krugova u Berlinu na čelu sa Geteom, braćom Grim, Kopitarom, Štiglicom i Farnhagenom. Opis puta u knjizi *Poseta Crnoj Gori*, s posebnim Štiglicovim interesovanjem za narodna predanja, legende i epsku narodnu poeziju u Njegoševoj Grlici. Navodi se i Štiglicov značaj kao kulturnog posrednika i jednog od najboljih Talfjinih sledbenika.

Ključne reči: Narodne pesme Srba, kultura, Berlin, književni krugovi, nemački književni listovi 20-ih godina 19. veka, književnost, Štiglic, Crna Gora, Herderova poetika, Vuk Stefanović Karadžić, braća Grim, Gete, Marko Kraljević, prevodi, salon, kružok, narodni duh

Salon gospođe Talfj

Tereza fon Jakob-Robinson (nadimak Talfj, 1797–1870) rodom iz Halea, bila je važna posrednica slovenske kulture u Nemačkoj, a posle 1830. i udaje i u Severnoj Americi, boravila je često i na duže u Berlinu. To se odigravalo u januaru i februaru 1826. i otprilike u isto vreme 1827, zatim 1838. do 1840. i 1850. do 1852, kada je njen muž, američki teolog dr Edvard Robinson (1794–1863) bio na svojim istraživačkim putovanjima u Palestini i kada je Talfjeva bila u pratnji supruga.

U književno-muzičkim krugovima ona je zainteresovanim osobama čitala svoje metričke prevode srpskih narodnih pesama Vuka Stefanovića Karadžića, da bi čula njihovo mišljenje. Zahvaljujući popularnosti koju je stekla na ovaj način, kasnije je postala veoma

uvažen posrednik između nemačke i slovenskih kultura. Treba istaći veliki uticaj koji su na prevode Talfjeve imali slovenski naučnik Jernej Kopitar iz Beča i knez- pesnik iz Vajmara Johan Wolfgang von Goethe, posebno za vreme njenog prvog boravka u Berlinu.

Književni krugovi koji su se obrazovali u Berlinu u doba kasnog romantizma, a koji su bili oduševljeni Goetom, sastajali su se na čajankama u privatnim stanovima, na predavanjima o najnovijoj književnosti, i tako se dolazilo i do rukopisa. Ti krugovi povukli su i mladu Talfjevu. Ona je od svoj prvog boravka u Berlinu učestvovala na muzičkim susretima kod dve sestre, slikarke Karoline i pevačice Vilhelmine Bradua, u njihovom stanu u Jegerstrase 23, a potom i na „okupljanja sredom“ koja je organizovao rukovodilac ovog kruga, pripovedač i prirodnjak Albert von Šamiso, takođe u privatnim stanovima.

Mnogo je pisano o plodnoj saradnji Talfj sa Goetom, Vukom Karadžićem, Jakovom Grimom i Jernejom Kopitarom prilikom njenog prevođenja narodnih pesama na nemački. Pojedini gradovi imali su posebnu privlačnu moć za Talfj zbog književnik, muzičkih i naučnih ličnosti koje su delovale u njima. U Nemačkoj su u njih spadali Hale i Drezden, ali posebno Berlin. Talfjina ćerka Meri Robinson (1829–1906) u uvodu Sabranim novelama svoje majke, koje je objavila posthumno, 1874, govori o majčinim „brojnim boravcima u Berlinu, koji je pokojnica uvek nazivala svojim duhovnim zavičajem“ (Talfj, 1874: 125–128).

U doba nemačkog romantizma, u obrazovanim krugovima u mnogim mestima zabavljali su se čitanjem tek objavljenih pesama i proznih dela, odnosno njihovih rukopisa, na neformalnim čajankama u privatnim stanovima, vrlo često uz pratnju muzike i s pevanjem. Jedan takav muzičko-književni krug postojao je i u Terezinoj roditeljskoj kući u Haleu. Središte ovog kruga predstavljali su Julija (Terezina starija sestra) sa svojim pevanjem i dr Adolf Bernhard Marks, učeni pravni, muzičar i kasnije muzički kritičar u Berlinu.

Na osnovama poetike šturma i dranga, a naročito romantizma, sa njihovim najznačajnijim teoretičarem Herderom, potom i Jakobom Grimom, nastali su 20-ih g. 19. veka u centrima nemačke kulture novi, povoljni uslovi za prihvatanje vrednosti tuđih kultura i književnosti (Mojašević, 1970: 101–116). Interesovanje za komunikaciju sa stranim kulturama bilo je izraženo posebno u odnosu na tzv. narodnu poeziju, jer je ona anonimnošću svojih tvoraca odgovarala romantičarskoj predstavi pesnički „stvaralačkog narodnog duha“ (dichter Volksgeist), svojim arhaičnim tematskim sadržajima i raznovrsnošću žanrova i formi simbolizovala visok stepen „drugosti“, što su nemački autori i publicisti pomenutih stilskih formacija bili i spremni da prihvate i integrišu u svoju kulturnu tradiciju. Bilo je to vreme stvaranja „svetske književnosti“, bez obzira na to kako se tu i tamo shvatao taj Goetov zahtev za njenim etabiliranjem.

Naročito su romantičari protežirali prevode iz stranih književnosti, i to ne samo kao šansu da upoznaju ono što je „dobro, plemenito i lepo“ u njima već i kao mogućnost da podstaknu razvoj i obogaćivanje sopstvenog, još uvek nedovoljno normiranog jezika i daju nove impulse svojoj književnosti šireći tako njene granice prema intendiranoj svetskoj književnosti. Istaknuti primer toga procesa je recepcija srpske narodne poezije 20-ih i 30-ih g. 19. veka, koju su početkom 20-ih g. omogućili prevodi Tereze Albertine Lujze von Jakob, poznate kao Talfj (Licht, 1996: 70–97).

Slovenske narodne balade – prema Talfj – retko insistiraju na celoj priči, već češće na jednom prizoru. To su najčešće, male slike odvojenih situacija, a čitaocu se ostavlja

da sklopi celinu. Talfj slovenske pesme poredi sa savršenstvom antičkih bareljefa: retko prikazuju divlje strasti i zapletene radnje, a radije trenutke odmora, domaće tuge ili radosti. Gospođa Robinson podseća na Geteovu „miljenicu“ – na pesmu o Jovu i Mariji-koju je vajmarski pesnik uporedio sa *Pesmom nad pesmama*.

Talfj i prevod srpske narodne poezije i konceptualizacija slike Srba u Nemačkoj

Talfjeva se razlikuje od drugih prevodilaca. Njihov je glavni cilj estetsko dejstvo a ne i sadržaj pesama, a njoj je bitna i tačnost i estetski aspect. Ona precizno objašnjava prilike i pojave iz narodnog verovanja – na primer pojve kakvi su *vila, kukavica, prokletstvo, uroci*; pojmove vezane za narodne običaje, posebno za svadbe, kao što su svati, *prikumak, stari svat, dever i čauci*; specifične predmete koji su delovi ratne opreme, recimo *čelenka, kalpak, buzdovan*, kao i pojmove koji su vezani za socijalne običaje i socijalne ustanove, kao što su *konjičke igre, krvna osveta, bratska zakletva, pobratimstvo*. Posebno opširno ona objašnjava pobratimstvo i svadbene običaje. Po načinu opisa svega ovoga može se zaključiti da je Talfjeva, shvatajući i prevodeći kulturne fenomene njoj nepoznatih kultura oprezno učila, postepeno ispitivala teren, povremeno ne uspevajući da de iznese i divljenje i čuđenje (Šubert, 2008: 133).

Srbi, misli Talfj, imaju mnoštvo lirskih pesama upadljive lakomisenosti i neozbiljnosti, pa ponavlja Geteov sud da se Srbi dodiruju sa Francuzima baš na planu najraskalašnije lirike, što je utoliko neobičnije što su Srbi, za Geteo, polusirov, a Francuzi najkulturniji narod. Junaci epskih pesama prikazani su, po pravilu, kao vrli, a neretko i surovi, tako da je Marko Kraljević uvek gotov da kazni mlade žene koje se ogreše o vernost. Talfj ističe da je poezija kod Srba nerazdvojiva od njihovog svakodnevnog života: Srbin živi svoju poeziju. Ona kazuje i o tipologiji srpske poezije. Srbi dele svoju poeziju na kratke pesme različitog metra, namenjene obično pevanju bez instrumentalne pratnje, i zovu se *ženskim pesmama*, i na druge, epske priče u stihovima, petostopnim trohejima, koje zovu *junačkim, herojskim ili muškim pesmama*, a izvode se pevajući uz pratnju instrumenta s jednom strunom koji se zove gusle (Delić, 2008: 165).

Književni život u nemačkim zemljama odvijao se u centrima kulture 20-ih i 30-ih g. 19. veka uglavnom po privatnim salonima uticajnih ličnosti iz redova građanstva i plemstva. Koliko je ta literarna publika bila zainteresovana i pripremljena za recepciju srpske narodne poezije u opisanom smislu, vidi se iz jednog Talfjinog pisma bečkom dvorskom bibliotekaru Bartolomeju Kopitaru iz 1826, nastalog povodom objavljivanja dva toma njenih prevoda *Volkslieder der Serben* 1825/26. Iz njega o prijemu prevedenih pesama u jednom berlinskom književnom salonu saznaćemo sledeće:

Kakvu senzaciju su one izazvale u krugovima istaknutih ljudi, doživela sam i sada, i to u svoju korist. U Berlinu se odnedavno obrazovalo društvo koje se sastoji skoro od samo izvrsnih glava: Hicig, Raupah, Hering, Štrekfus, Štegevan, Houbald, Farnhagen, Fuke (Häring, Streckfuß, Stägemann, Houwald, Varnhagen, Fouque). Nemojte sumnjati da su naše pesme, višestruko čitane u tom krugu naišle na entuzijastičan prijem. Dodite jednom sami u Berlin i uverite se lično! (Milović, 1941: 57).

Posle jednog boravka u Berlinu i posete braći Grim u Kaselu, Talfj javlja Kopitaru:

Raduje me što mogu da Vam pišem o utiscima koje su naše pesme ostavile u ovim krajevima, i ne ustručavam se da vam kažem da je taj utisak, kako su me svi uveravali, življi i dublji od svih koji su ostavljeni u poslednje vreme. Naročito su ih mladi i pametni ljudi prihvatili sa pravim entuzijazmom; poznajem jednoga koji ih, napola naučene napamet, lepo recituje. Saznala sam čak das u se i strogi pravnici, koji su inače lepu književnost okačili o klin – kao, na primer, Savinji (Savigny), – intimno prijateljniji sa njima i da ih češće čitaju. (Milović 1941: 66).

Talfj u navedenom pismu, prema našim saznanjima, prva govori o Farnhagenovom interesovanju za “srpsku stvar”. I zaista, Farnhagen je, iako pasivno, dugo pratio političku situaciju Srba i ukazivao na srpske narodne pesme. Još 1843. poverava on svom dnevniku da ga je “jedan poznanik savršeno informisao o prilikama u Srbiji”.

Hajnrih Štiglic

U berlinsku književnu prominenciju Farnhagenovog kruga spadao je i pesnik Hajnrih Štiglic (Heinrich Stieglitz, 1801–1849) (Ellermeyer-Životić, 1987: 1–58). Postao je poznat zbirkom Pesme u korist Grka (*Lieder zum Besten der Griechen*), objavljenom 1823, kojom je, kao mnogu drugi nemački autori tih godina, a po ugledu na Vilhelma Milera, najpoznatijeg nemačkoga pesnika helenofila u vreme Grčkog ustanka, podržao borbu Grka za nacionalno oslobođenje. Tu je upoznao i srpske narodne pesme, što je ostavilo trajne tragove u njegovom književnom radu. Po sopstvenom kazivanju, odmah je počeo da ih uči napamet i citira u raznim prilikama, pa je verovatno da je Talfj mislila upravo na njega govoreći o “mladom čoveku koji lepo citira srpske narodne pesme.”

Ali i među drugim umetnicima i naučnicima, npr. u krugu oko klasicističkog vajara Rauha (Rauch) sretao je Štiglic aktivne i pasivne recipijente Talfjinih prevoda, pre svega Leopolda Rankea, kod koga je studirao istoriju i sa kojim je i inače bio u bližem kontaktu. Ovde je susretao i Aleksandra Humbolta (Humbolt), (Stieglitz, 1841, II: 162, 366), čije kasnije (1849 i 1852) zauzimanje za Vuka Karadžića kod pruskog kralja i koraci preduzeti sa J. Grimom da Vukove knjige dođu kralju u ruke i budu dostojno prihvaćene, ima korena u prvim susretima sa Talfjinih prevodima srpske narodne poezije, na koju mu je Kopitar skrenuo pažnju (Milović, 1941: 25).

U književnim salonima, kao multiplikacionim centrima upoznavanja nemačke inteligencije sa srpskom narodnom poezijom, nastala je povoljna atmosfera tzv. “srpske decenije”, gde se u isto vreme živo raspravljalo i o istoriji i aktuelnoj političkoj situaciji Srba. U tim krugovima književnika, likovnih umetnika i naučnika – gde su se planirale recenzije novoobjavljenih knjiga, diskutovalo se o Rankeovoj 1828. u Hamburgu objavljenom *Srpskoj revoluciji*. I raspravljalo o Hegelovim sudovima i deficitima u duhovnim dispozicijama Slovena i o duhu srpske narodne poezije, na osnovu čega su novostečene predstave o srpskoj stvarnosti i istoriji konceptualizovane i tekstualizovane u raznim spisima – i mladi Štiglic je, kao učesnik u tome diskursu, izgrađivao svoje prve predstave o srpskom narodu. Talfjine prevode recipirao je aktivno, preuzimajući njene

motive i integrišući ih u svoju liriku govoreći da su “Te pesme, kao i kod Homera, verna slika naroda od koga potiču. Potpuno sam iznenađen velikom, neobičnom lepotom tih pesama, nove iznenađujuće misli, savršeno primeren, izražajno jak i jednostavan jezika – sve kao kod Homera” (Stieglitz, 1841, I: 429).

Književni listovi

Ovakvo uverenje vilo je i konstitutivni element poetike J. Grima, o čijim se recenzijama Talfjinih prevoda takođe raspravljalo u berlinskim krugovima, odakle je preneto i na druge romantičare (Mojašević, 1970: 123–130). Štiglicovo intenzivno učešće u književnoj komunikaciji tih godina u Berlinu pokazuje i gust vremenski redosled kojim su se u časopisima pojavljivali njegovi pesnički prilozi ili recenzije njegovih knjiga i Talfjini prevodi ili prikazi o njima, ili pak drugi tekstovi o srpskim temama. Da navedemo samo šest primera iz tadašnjih najznačajnijih književnih listova:

1. U *Getingenskim učenim prikazima (Göttingische Gelehrten Anzeigen)* iz 1826 Hegelov učenik F.H. Bote (Bothe) objavljuje recenziju o Štiglicovom, na latinskom jeziku pisanom doktoratu O Duloresti Marka Pakuvija (De Marko Pacuvii Duloreste), a četiri broja kasije Jakob Grim svoju recenziju o Vukovoj Danici. U istom broju objavljene su i neke narodne pesme iz i toma Talfjinih prevoda Narodnih pesama Srba.
2. U drezdanskim Večernjim *književnim novinama (Literarische Abendzeitung)*, gde je Štiglic redovno objavljivao svoje radove 20-ih g, pojavilo se 1926, sedam pesama iz Talfjinih prevoda, a samo nekoliko meseci kasnije i njegova velika poema U spomen Betovena (Zu Beethovens Gedächtnis).
3. Na poziv F. Brokhause, vlasnika čuvene izdavačke kuće, Štiglic je 20-ih g, objavljivao i u uglednom Brokhauštovom *Literarnom konverzacionom listu (Literarisches Conversations-Blatt)*. Ovdje je već 10. Marta 1824. Objavljena jedna recenzija njegovih Pesama posvećenih Grcima, a mesec i po kasnije članak A.C. Betigera (Boettiger) o Karadžiću „Apostol srpske književnosti i kulture“ sa posebnim osvrtom na pesmu „Ženidba Maksima Crnojevića“, da bi se iste godine pojavio i članak Talfjeve o Vukovom izdanju narodnih pesama u originalu i njen prevod pesme „Smrt Kraljevića Marka“ sa još nekoliko lirskih pesama.
4. U Kotinim Jutarnjim novinama (Morgensblatt) (ibidem) objavljena je 1824. pesma „Smrt Kraljevića Marka“ sa najavom I sveske 5. Toma Geteovog časopisa *Umetnost i starina (Kunst und Alertum)*, gde je Gete već ranije objavio ovu pesmu. U ovim novinama štampan je Grimov prevod pesme „Zidanje Skadra“, a u njihovom dodatku Književni list ananimna recenzija Štiglicovih *Grčkih pesama*.
5. U Halskim opštim književnim novinama (Hallenser Allgemeine Literatur-Zeitung) objavljene su 1826. Dve recenzije o Talfjinim prevodima: jedna Vilhelma Milera, koja je zbog preterane pohvale naljutila Kopitara: „V. Miler mora da je zaljubljen u Talfj jer se toliko zaboravlja da recenzira dicta non scripta“ (Vasmer, 1938: 28).
6. Farnhagenovi srtogi berlinski Anali za nauku i kritiku (Jahrbücher für Wissenschaft und Kritik) donesi su 1826. U pet brojeva studiju Karla Hajzea (Heise) o Štiglicovoj

disertaciji, a 1829 poznatu studiju o prevodima Talfjeve i Vilhelma Gerharda publiciste Adolfa Vagnera (Wagner), Štiglicovog prijatelja sa studija (Röhling, 1975: 98–102).

1836. Štiglic dolazi u Prag, gde se pridružuje krugu jevrejskog publiciste Rudolfa Glazera (Glaser), koji takođe radi na popularizaciji Talfjinih prevoda pesama. U ovom dinamičnom krugu mladih ljudi nastala je i ideja za izdavanje časopisa *Istok i Zapad* (*Ost und West*), koji je, počev od 1837, duže od jedne decenije posredovao između nemačkog i slovenskog jezičkog prostora u pitanjima kulture i književnosti (Hofman, 1957: 28–29). Štiglica i Glazera vezivalo je oduševljenje za srpsku narodnu poeziju, ubeđenje da ona ne zaostaje za Homerovim spevovima i visoka ocena fonološke melodičnosti srpskog jezika.

„Srpska decenija“

Intenzivno učešće u „srpskoj deceniji“ nemačkog književnog života, susreti i rasprave sa multiplikatorima recepcije Talfjinih prevoda u slovenskim kulturnim centrima, a naročito u Pragu sa njegovom atmosferom otvorenog internacionalnog evropskog centra, trajno su delovali na Štiglica i konačno ga, 30-ih godina, odveli u književno produktivan rad na srpskoj istoriji, kulturi i literaturi.

Sve češći lični antisemitski napadi po nemačkim novinama sredinom 30-ih godina naveli su Štiglica da napusti glavni grad Pruske i da se preko „boemskog“ Minhena uputi prema jugu, u „morbidnu“ Veneciju, a odavde Njegošu i njegovim, po nemačkim novinama, „izvikanim“ Crnogorcima, gde je hteo neposredno da upozna već odavno idealizovane Srbe i njihovu narodnu poeziju. Stigao je u Crnu Goru septembra 1839, dve godine posle objavljivanja i u Nemačkoj tada već čuvene Vukove etnografsko-antropološke rasprave *Montenegro und die Montenegriner*, koju je u okviru priprema za put dobro prostudirao. Književni rezultat njegovog puta bili su putopisi *Ein Besuch auf Montenegro, Istrien und Dalmazien* i *Bocche die Cattaro*. Ovaj poslednji Štiglic je, s obzirom na austrijske političke pretenzije na Boku Kotorsku, iz oportunističkih razloga objavio zajedno sa putopisom *Istrien und Dalmazien* (Ellermeyer-Životić, 1987: 41–49).

U putopisu *Ein Besuch auf Montenegro* (Poseta Crnoj Gori), koji svedoči o intenzivnom doživljavanju zemlje i susreta sa ljudima, bavi se Štiglic istorijom i aktuelnom socio-političkom situacijom Crne Gore, a pre svega Njegoševom spoljnom i unutrašnjom politikom, o čemu je dao sudove neprevaziđene sve do danas. I njegovi opisi mnogobrojnih doživljenih manifestacija crnogorske svakidašnjice imaju još uvek dokumentarnu vrednost zbog svoj realističkog karaktera (ibidem: 138–210).

Od svih kulturnih tekovina na Cetinju, Štiglica je najviše interesovao Njegošev kalendar Grlica (od 1835. do 1839) (Deretić, 1974: 121–127) zbog narodnih pesama koje su u njemu bile štampane, pa je kalendaru posvetio dobar deo svojih izlaganja (Stieglitz, 1841: 78–108). Sa njegovom romantičarskom poetikom i u neposrednom dodiru sa arhaičnom crnogorskom stvarnošću te pesme doživeo je kao izraz „život pesničkog duha“ (des lebendig dichtenden Geistes) naroda.

U putopis ih je integrisao na više načina:

- kao dokumente umetnosti žanrovski i po duhu srodne starogrčkim epovima;

- kao istorijske dokumente sa visokim stepenom istoričnosti;
- kao dokumente akutelne socio-kulturne stvarnosti – tj. kao izražajne forme civilizacijski zaostalog života Crnogoraca.

U jednom poređenju srpskih narodnih pesama sa Homerovim epovima Štiglic iznosi sve one argumente kojima su se služili Grim, Gete, Talfj i drugi, koji su nastojali da je pozicioniraju kao vrednost svetske književnosti. Prekorevajući protivnike toga nastojanja, a njih je iz političkih razloga već i tada bilo mnogo po nemačkim zemljama, Štiglic govori:

Veoma razgranato stablo srpskih narodnih pesama sme kao kći blagorodne majke prirode i te kako da stane pored svoje sestre rođene pod jonskim nebom i to kako zbog svoje iskonske jednostavnosti tako i zbog jasnog izraza neposrednog života i punog prirodnog osećanja (Stieglitz, 1841: 78–79).

Ali Štiglic se nije ograničio samo na recepciju pesama iz Njegoševe *Grlice*. U putopis ih je uneo i kao sopstveni estetski doživljaj u okviru manifestacija crnogorske svakodnevne kulture, predstavljajući konkretno funkciju narodne pesme u savladavanju oskudnog i surovog života naroda, u opisu večernjeg susreta Crnogoraca okupljenih oko slepog guslara na Crnojevića Rijeci: dok ih guslar vodi kroz istoriju Južnih Slovena, Štiglicovi slušaoci Crnogorci reaguju spontano, komentarišući opevane događaje kao utvđenu istorijsku istinu da bi je, radi daljeg tradiranja, utoliko čvršće integrisali u svoje pamćenje (ibidem: 123–127).

Lik Kraljevića Marka

Kroz pesme guslara Štiglic je video Kraljevića Marka, „najplemenitijeg iz plemena Mrnjačevića“, kako se čas pojavljuje „u sveštениčkoj odeždi kao demon osvete pred drskim otmičarem svoje žene“, čas kako „pogleda zažarenog od besa“ ulazi sultanu u šator dok ga ovaj ne umiri „dobrim rečima i sjajnim poklonima“ čas kako „juri pod oblake vilu koja mu je smrtno ranila prijatelja“; čas kako „se bori sa nekim džinovskim crncem“, čas opet protiv sultanovom vojskom u Arabiju, gde „uliva strah i trepet i najgrabrijim neprijateljima“ (ibidem: 127).

Kod svih navedenih motivskim kompleksa iz ciklusa epova o Kraljeviću Marku, od kojih Štiglic nijedan ne saopštava čitaocu u celini, reč je, naravno, o pesmama koje je petnaest godina ranije upoznao u Berlinu u prevodima Talfjeve. To su klasične epske pesme: „Uroš i Mrnjačevići“, „Kraljević Marko i Mina od Kostura“, „Kraljević Marko i vila“, „Lov Markov s Turcima“, „Kraljević Marko i crni Arapin“, „Kraljević Marko i Musa Kesedžija“, čije je centralne motive tematske sadržaje estetski impresivno integrisao u tekst svoga putopisa. Samo poslednja pesma u Štiglicovom nabranjanju, ona o smrti Kraljevića Marka, odstupa datom kombinacijom motiva od poznate i već pomenute Vukove pesme, koju je Talfj prevela i koju je najpre Gete objavio u svom časopisu *Kunst und Alterthum*.

Kontaminacijom motiva iz legendi o vilama, od kojih je svkako mnoge čuo u Boki, i motiva o zaspalom Marku, što podseća na legendu o smrti izabranog junaka, zajednički mnogim nacionalnim bajkama. Oduševljen likom Kraljevića Marka iz narodnih epova,

Štiglic nije delio Geteove sumnje u etičko-civilizatosku vrednos ove arhaične pojave južnoslovenske narodne poezije, već je bio bliže romantičarskoj idealizaciji lika iznetoj u *Srpskoj revoluciji* L. Rankea, koji je u Marku video simbol „naroda koji ne stari“ (Đrođević, 1969: 33).

Interesovanje za srpsku narodnu poeziju sredinom 19. veka bilo je podstaknuto, naravno, i trećim izdanjem Talfjinih prevoda 1853, ali je kontinuitetu recepcije od 40-ih g. Pa nadalje bez sumnje bitno doprinela Štiglicova knjiga, jer je svojim realističkim i kritičko-afirmativnim prikazom istorije i kulture naroda koji je stolecima uspešno branio svoju samostalnost transportovala i brzantne demokratske ideje, čije je nosioce po nemačkim feudalnim državicima u godinama pre revolucije 1848. Meternihova tajna policija nemilosrdno proganjala i zatvarala po tvrđavama. Slično drugim savremenicima na strani opozicije, i Štiglic je svojim posmatranjem i vrednovanjem srpske narodne poezije takoreći „krijumčario“ nepoželjne misli i način njihovog inspirativnog funkcionisanja u stvarnosti oslobodilačkih ratova na Balkanu. Sem toga, on je time, doprinoseći daljoj integraciji srpske narodne poezije u opšteevropsko književno nasleđe, podstakao i brži razvoj samosvesti kod Južnih Slovena, što je kao nezadrživ proces na širokoj osnovi teorijskih radova Herdera, Gete i J. Grima, baš zahvaljujući receptivnom dejstvu Talfjinih prevoda, uopšte bilo omogućeno.

Literatura

Delić J. (2008), *Beograd, Gospoda Talfj-Robinson videna u interkulturnim precesima epohe*, Beograd.

Deretić J. (1974), *Odjek naše narodne poezije u Hegelovoj Estetici*, „Naučni sastanak slavista u Vukove dane“, sv. 4/1.

Đorođević M. (1969), *Das serbische Heldenlied im Urteil Jacob Bruckhardts (Neunte Vorlesung der Aeneas-Silvius-Stiftung)*, Basel–Stuttgart.

Ellermeyer-Životić O. (1987), *Recepcija Vukovog dela Crna Gora i Crnogorci u putopisu Jedna poseta Crnoj Gori od Hajnriha Štiglica*, „Naučni sastanak slavista u Vukove dane“, 17.

Licht G. (1996), *Sie nannte sich Talfj – Therese Albertine Luise von Jakov (1797–1997)*, [u:] Courage e. V. Halle (prir.), *Leben und Gestalt. Studien zur Frauengeschichte in Halle*, Halle.

Milović J. (1941), *Goethe, seine Zeitgenossen und die serbokroatische Volkspoesie*. Leipzig, Berlin.

Mojašević M. (1970), *Talfjini prevodi srpskih narodnih pesama*, Beograd.

Röhling H. (1975), *Studien zur Geschichte der Balkanslavischen Volkspoesie in deutschen Übersetzungen*, „Slavische Forschungen“, 19.

Stieglitz H. (1841), *Ein Besuch auf Montenegro*, [u:] E. Wiedemann, H. Hauff (Hrsg.), *Reisen – u. Länderbeschreibungen der älteren u. Neuesten Zeit*, Stuttgart–Tübingen.

Šubert G. (2008), *Metode Talfjinog kulturnog posredovanja*, Beograd.

Talvj (1874), *Gesammelte Novellen. Nebst einer Auswahl bisher ungedruckter Gedichte und einer biographischen Einleitung*, t. 1, XXI, Leipzig.

Abstract

Mrs. Talfj's salon and her methods of mediating Serbian culture in Germany

This article considers the creation of cultural and poetic conditions in German cultural and political centres suitable for the reception of folk poetry in general, and Serbian poetry in particular. It examines the conceptualization and textualization of the image of Serbs, with focus on Talfja's translations of Serbian folk poetry in German literature and nonfiction of the 1820s and 1830s. The article discusses the formation of literature circles in Berlin led by Goethe, Brothers Grimm, Kopitar, Stieglitz and Varnhagen. It offers a description of the trip in the book *Visit to Montenegro*, and notes Stieglitz's special interest in folklore, legends and epic folk poetry in Njegos's *Grlica*. Stieglitz's importance as a cultural mediator and one of Talfja's best followers is mentioned.

Keywords: folk songs of the Serbs, culture, Berlin, literary circles, German literary magazines of the 20s 19. century, literature, Stieglitz, Montenegro, Herder's poetics, Vuk Stefanović Karadžić, brothers Grimm, Goethe, Marko Kraljević, translations, salon, circle, folk spirit

Streszczenie

Salon pani Talfj i jej metody mediacji kultury serbskiej w Niemczech

W artykule podjęto tematy stworzenia warunków kulturowych i poetyckich w niemieckich ośrodkach kulturalnych i politycznych odpowiednich dla recepcji poezji ludowej w ogóle, a co za tym idzie – poezji serbskiej oraz konceptualizacji i tekstualizacji obrazu Serbów, zwłaszcza na podstawie tłumaczeń serbskiej poezji ludowej Talfji w literaturze niemieckiej i publicystyce lat 20. i 30. XIX wieku. Omówiono powstanie kół literackich w Berlinie pod przewodnictwem Goethego, braci Grimm, Kopitara, Štiglica i Varnhagen. Opracowanie zawiera opis wycieczki w książce *Wizyta w Czarnogórze* i odnotowuje szczególne zainteresowanie Štiglica folklorem, legendami i epicką poezją ludową w *Grlicy* Njegoša. Wspomina również o znaczeniu Štiglica jako mediatora kulturowego i jednego z najlepszych naśladowców Talfji.

Słowa kluczowe: pieśni ludowe Serbów, kultura, Berlin, środowisko literackie, niemieckie czasopisma literackie lat 20. XIX w., literatura, Štiglic, Czarnogóra, poetyka Herdera, Vuk Stefanović Karadžić, bracia Grimm, Goethe, Marko Kraljević, przekłady, salon, koło, duch ludowy